

KILIÇ ALAYI

yol kenarlarında biriken halkın coşkun tezahüratları arasında Dolmabahçe Sarayı'na dönmüştür.

Hükümdarlık gereği sayılan kılıç alayı yapılmadan yeni padişahın cuma selâm-lığına çıkamayacağı prensibini III. Selim, "Kılıç kuşanma töreni padişahların gele-neği, cuma farzı ise Allah'ın emridir" di-yerek bozmuş ve kılıç kuşanmadan namazı Ayasofya Camii'nde kılmıştır (Cevdet, IV, 264). Avrupalılar'ın taç giyme töre-ninin benzeri olan kılıç kuşanma merasi-minin sonuncusu Sultan Vahdeddin için yapılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, İbnülemin - Saray, nr. 2086; BA, *Teşrifat Defteri*, nr. 676, s. 5 vd.; Vâkıdî, *el-Meğâzî*, I, 214, 655; II, 497; İbn Sa'd, *el-Tabakât*, II, 38; Hilâl b. Muhassin es-Sâbi, *Rûsûmü dâri'l-hilâfe* (nşr. Mîhâil Avvâd), Beyrut 1406/1986, s. 90; Bûndârî, *Zübde'tü'n-Nusra* (Burslan), s. 11, 162; İbn Bibî, *el-Evâmîrü'l-Alâiyye: Selçukname* (trc. Mürsel Öztürk), Ankara 1996, I, 248-249; Diyarbekrî, *Târihu'l-hamîs*, Kahire 1283, II, 49; Mecdî, *Şekâik Tercümesi*, s. 76-77; Selânikî, *Târih* (İpşirli), I, 43, 105-106; II, 455-456; Hoca Sâdeddin, *Tâcü'l-tevârih*, İstanbul 1280, II, 7; Karaçelebizâde Abdülaziz Efendi, *Rauzatü'l-eb-râr*, Bulak 1248, s. 490-556; Evliya Çelebi, *Syahatnâme*, I, 227-228, 401; X, 38; Peçuyly İbrâhim, *Târih*, II, 361, 362; Solakzâde, *Târih*, s. 139, 579; Naimâ, *Târih*, I, 377; V, 334; Silâhdar, *Târih*, II, 308, 579-580; Râsîd, *Târih*, II, 21, 160; III, 82; Subhî, *Târih*, s. 11; Şem'dânîzâde, *Mûri'l-tevârih* (Aktepe), II-A, s. 12; II-B, s. 117; Vâ-sîf, *Târih*, I, Bulak 1243, I, 76; Mütercim Âsım, *Târih*, İstanbul, ts., II, 63; D'Ohsson, *Tableau général*, I, 305; VII, 123 vd.; Hammer (Atâ Bey), II, 155, 163; Tayyarzâde Atâ Bey, *Târih*, İstanbul 1292-93, I, 33, 35; III, 72; Cevdet, *Târih*, IV, 264; Lutfî, *Târih*, VI, 51; Osman Nuri, *Abdülhamîd-i Sâni ve Devr-i Saltanatı*, İstanbul 1327, I, 91 vd., 106-109; *Mecelle-i Umûr-ı Belediyye*, I, 546, 548; Ruşen Eşref, *İki Saltanat Arasında*, İstanbul 1334, s. 34 vd.; F. W. Hasluck, *Bektaşılık Tedkikleri* (trc. Râgıb Hulûsi), İstanbul 1928, s. 121-135; Ali Seydî Bey, *Teşrifat ve Teşkilâtımız*, İstanbul, ts. (Kervan Yayıncılık), s. 171-174; Uzun-çarşılı, *Saray Teşkilâtı*, s. 36, 189-200; Halit Ziya Uşaklıgil, *Saray ve Ötesi*, İstanbul 1965, s. 221-222; Abdülmün'im Mâcid, *Nüzümü devleti selâîni'l-Memâlik ve rûsûmühüm fi Mısr*, Kahire 1979, I, 38; Abdurrahman Şeref, "Topkapı Sarayı Hümayûnu", *TOEM*, II/8 (1329), s. 463; a.mlf., "Biat ve Taklîd-i Seyf Merasimi", *Sabah*, 17 Zilkade 1336, nr. 10334; Ali Emîrî, "Taklîd-i Seyf", *Osmanlı Tarih ve Edebiyat Mecmuası*, II/20, İstanbul 1335, s. 458 vd.; Pa-kalın, "Taklîd-i Seyf", *Edebiyyât-ı Umûmiyye Mecmuası*, IV/76, İstanbul 1336; Ahmed Refik, "Kılıç Kuşanmak Merâsimi", *İkdâm*, İstanbul 15.05.1920; a.mlf., "Türklerde Kılıç Alayı", *Akşam*, İstanbul 20.02.1936; "Kılıç Alayı", *TA*, XXII, 26-27; Vedad Günyol, "Kılıç Alayı", *İA*, VI, 678-679; J. Schacht, "Taklîd", a.e., XI, 682; J. H. Kramers, "Kilidj Alayı", *EP* (İng.), IV, 1006.

ABDÜLKADİR ÖZCAN

KILIÇ ALİ PAŞA

(ö. 995/1587)

Osmanlı denizcisi
ve kaptan-ı deryâsi.

Uluç lakabıyla da anılır. Aslen Kalabri-yeli olup Giovan Dionigi Galeni adını taşı-dığı, papaz olmak üzere Napoli'ye gider-ken Cezayirli Ali Ahmed Reis tarafından 926'da (1520) esir alındığı rivayet edilir. Topخانه'de adına yaptırılan camiye ait vakfiyede baba adının Abdülmennân ve Abdullah gibi iki ayrı şekilde belirtilmiş ol-ması (Kılıç Ali Paşa Vakfiyesi, vr. 8^b, 40^a) mühtedi olduğunu gösterir. Önceleri ken-disine verilen Uluç lakabı, Kuzey Afrika'da "Arap olmayan kâfir ve dinsiz" anla-mındaki "ılc" kelimesinden gelmekte olup (Karahisârî, s. 694; *Kâmus Tercümesi*, I, 424) arşiv belgelerinde daha çok denizci-ler için "uluç ve müslüman sûretinde kâ-firler" şeklinde kullanılmakta ve casus-luk yapan hıristiyan denizcilerini ifade et-mektedir (BA, KK, nr. 1770, s. 8^b; BA, MD, nr. 5, hk. 1502-1503). Hicrî takvimle dok-san yaşları civarında vefat ettiğine göre 1500'ü yılların başlarında doğmuş olması muhtemeldir (Selânikî, I, 186).

Esir düştükten sonra İslâmiyet'i kabul edip denizciler arasına katılmış olduğu sanılan Uluç Ali hakkındaki ilk bilgiler 955 (1548) yılına kadar iner. Bu tarihte Turgut Reis'in maiyetine giren Uluç Ali, Mehdiye savunmasında (956/1549) ve Cerbe akınlarında (957/1550) başarılı hiz-metlerde bulundu. Turgut Reis'in 958'deki (1551) Trablusgarp seferine katıldı. Bilinen ilk görevi Beledünnâb kâidliğidir. Bu görevde iken bazı şikâyetler üzerine teftişe mâruz kaldı. Cezayir Beylerbeyi Sâlih Paşa'nın emriyle Cezayir'e getiril-mek üzere Memî Reis görevlendirildiyse de ondan kurtularak İstanbul'a geldi (BA, MD, nr. 2, hk. 414). Belgelerde Cezayir re-

islerinden olduğu belirtilen Uluç Ali, 3 Ce-mâziyelâhir 963'te (14 Nisan 1556) 40 ak-çe ulûfe ile hassa reisliğe tayin edildi (BA, MD, nr. 2, hk. 516). Cezayir Beylerbeyi Sâ-lih Paşa'nın vefatı üzerine onun emrinde-ki donanmayı geri çağırarak üzere Cezayir'e gitti ve bu hizmetlerinden dolayı ulûfesi 15 Zilkade 963'te (20 Eylül 1556) 100 akçeye çıkarıldı (BA, MD, nr. 2, hk. 1431-1432). 964'te (1557) Piyâle Bey ku-mandasında Akdeniz'e açılan Osmanlı donanmasına bir baştarda ile katıldı (BA, D. BŞM, nr. 51, s. 2, 55).

Piyâle Paşa ile birlikte 967'de (1560) Cerbe seferine gitti. Donanma Benefşe'-ye geldiğinde Uluç Ali keşifte bulunmak üzere Çuka adası civarına gönderildiğin-de rastladığı bir gemiyi (barça) esir aldı ve kuşatma sırasında pek çok yararlık gös-terdi (Zekeriyâyâde, s. 42-43, 74-75); yev-miyesi 10 akçe yükseltildi (BA, MD, nr. 4, hk. 1466). Bu hizmetleri karşılığında Siğ-la sancak beyliğine getirildi ve bölgedeki sularda muhafaza (derya muhafazası) gö-revi üstlendi (BA, KK, nr. 219, s. 144). Hu-bubat kaçakçılığı takibatı sırasında 971'-de (1564) Sakız beyleriyle çatıştı, kendi-siyle aynı adı taşıyan kardeşi Ali Sakızlılar tarafından öldürüldü (BA, KK, nr. 74, s. 14). Daha sonra Malta kuşatmasına İs-kenderiye beyi olarak altı gemilik bir filo ile katıldı (Turan, s. 82, 86). Trablusgarp Beylerbeyi Turgut Paşa'nın şehid olması üzerine Zilhicce 972'de (Temmuz 1565) Trablusgarp beylerbeyi oldu ve gerekli mühimmatı Cerbe'den Malta'ya taşımak-la görevlendirildi (BA, KK, nr. 7501, s. 108, 111). Trablusgarp beylerbeyiliğine bir ara Mehmed Paşa getirildiyse de (BA, MD, nr. 5, hk. 1972) Tâcûrâ halkının isyanı üze-rine buraya tekrar Uluç Ali Paşa tayin edildi. Bu isyanı bastırdığı için 16 Rebûlevvel 975'te (20 Eylül 1567) padişahın iltifatına mazhar oldu, kendisine bir kılıç-la iki hil'at gönderildi. Ayrıca İspanya do-nanmasının Akdeniz'deki bütün hareket-lerini İstanbul'a bildirerek tedbir alınma-sını istedi (BA, MD, nr. 7, hk. 250, 653, 1060). 2 Muharrem 976'da (27 Haziran 1568) Cezayirigarp beylerbeyi oldu (BA, MD, nr. 7, hk. 1625). Tunus halkının da kendisine müracaatı üzerine Şevval 977'-de (Mart 1570) Tunus'u aldı ve Kâid Ra-mazan'ı buraya kaymakam bırakarak Cezayir'e döndü. Aynı zamanda bölge ahalisinin desteğiyle İspanya üzerine gidilerek Endülüs müslümanlarına yardım edildi, İspanya şehirleri yağmalandı (BA, MD, nr. 9, hk. 204). Bu sırada başlayan Kıbrıs kuşatmasına katılmak üzere Akde-

Kılıç Ali
Paşa'yı
tasvir eden
yağlı boya
tablo
(İstanbul
Deniz Müzesi)

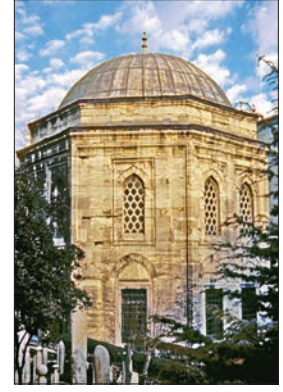
niz'e açılan Uluç Ali Paşa karşılaştığı dört Malta kadirgasını ele geçirdi.

İnebahtı Deniz Savaşı öncesinde hazırlanan ve Pertev Mehmed Paşa serdarlığına Akdeniz'e açılan donanmaya katılması emrini Zilkade 978'de (Nisan 1571) alan (BA, MD, nr. 12, hk. 367) Uluç Ali Paşa, 2 Muharrem 979'da (27 Mayıs 1571) beraberindeki altı başarda, bir kadirga ve on bir kalyata ile donanmanın bulunduğu Eğriboz'a gitti. Dalmaçya kıyılarındaki harekât sırasında maiyetindeki gemilerle Adriyatik'in kuzey kıyılarında Zadar'a kadar uzanıp çeşitli akınlar düzenledi. Donanmanın Kotor Limanı'nda kışlaması düşünüldüğünde onun da kendi filosuyla birlikte burada kalması istendi (BA, MD, nr. 16, hk. 640). Müttefik Hıristiyan donanmasının gelmekte olduğunun anlaşılması üzerine toplanan savaş meclisinde müttefik güçlerin gemilerinin körfezde karşılanmasını teklif ettiyse de kaptan Müezzinzâde Ali Paşa buna yanaşmadı. 17 Cemâziyelevvel 979'da (7 Ekim 1571) İspanya, papalık ve Venedik donanmalarından oluşan müttefik donanmasıyla İnebahtı'da yapılan ve yenilgiyle sonuçlanan savaşta sadece onun otuz gemiden oluşan filosu kurtulabildi. Savaşın neticesini bir mektupla II. Selim'e bildiren Uluç Ali Paşa, gayretlerinden dolayı 8 Cemâziyelâhir 979'da (28 Ekim 1571) kaptanpaşalık göreviyle Cezayir beylerbeyliğine getirildi ve Uluç lakabı Kılıç'a çevrilerek gönderilen fermanlarda kendisine bu şekilde hitap edilmeye başlandı (BA, KK, nr. 74, s. 403; BA, MD, nr. 16, hk. 563, 568; nr. 19, hk. 195). Ali Paşa'nın görev geldikten sonraki ilk işi önemli kayıplara uğrayan donanmanın yeniden hazırlanması oldu. Bütün bir kış boyunca tersanelerde gemi inşa edildi. Bu sırada Ramazan 979'da (Şubat 1572) Tunus eyaleti de onun uhdesine verildi ve Kâid Ramazan yeniden kaymakam olarak tayin edildi (BA, A. NŞT., nr. 1066, s. 134; BA, MD, nr. 12, hk. 1074, 1088). İnşasının tamamlanmasından sonra tersanede toplanan 250 kadirga ve 300 civarında gönüllü reis in çektilerinden oluşan yeni donanma ile 1 Safer 980'de (13 Haziran 1572) denize açıldı. Bir güç gösterisi olan bu seferde Osmanlı donanması Koron yakınlarında ve Anavarin Limanı'nda müttefik donanmasına ait gemilerle yapılan savaşlarda başarılar kazandı (BA, A. NŞT., nr. 1069) ve 980 Cemâziyelevvelinde (Eylül 1572) İstanbul'a döndü. Kendisine 27 Zilhicce 980'de (30 Nisan 1573) eksik olan kaptanlık haslarına ilâve olarak Sakız'a bağlı İp-

sara adasının 4000 akçelik mukâtaa geliri de verildi (BA, A. NŞT., nr. 1072, s. 89). İşkatos, İşkopolos ve Çamlıca adalarının gelirleriyle Sisam adası hibe olarak ona bağlandı (BA, MAD, 7847, s. 51^b; BA, MD, nr. 58, hk. 735). Ayrıca III. Murad tarafından Merkeb, Sarıcasu, Burgaz, Kuşcağız ve Çiçek adalarından oluşan Yurd adaları Kılıç Ali Paşa'ya temlik edildi (Vakfiye, vr. 18^a-19^b). Muharrem 981'de (Mayıs 1573) yeniden Akdeniz'e açılan donanma Piyâle Paşa'nın serdarlığında Adriyatik'in İtalya kıyılarına yağmalayarak geri döndü.

981'de (1573) Haydar Paşa'nın Tunus beylerbeyliği sırasında İspanya donanması Tunus'u işgal edince 23 Muharrem 982'de (15 Mayıs 1574) Koca Sinan Paşa'nın serdarlığı ve Kılıç Ali Paşa'nın kaptan-ı deryâliği idaresinde Akdeniz'de yeni bir harekâta girişildi. Aynı yıl donanma önce İtalya ve Sicilya sahillerini vurarak Tunus'a geldi ve Halkulvâdi savaşıyla Tunus'u yeniden Osmanlı idaresi altına aldı (25 Cemâziyelevvel /12 Eylül). Bunun ardından 987'de (1579) Kılıç Ali Paşa kumandasındaki donanma Şirvan seferine çıkan Osmanlı ordusuna destek olmak üzere Karadeniz'e açıldı. Kılıç Ali Paşa, Gürcistan sahillerine ulaşarak Faş Kalesi'ni yaptırdı. Bu süre zarfında Akdeniz'deki ticarî güvenliği sağlamak üzere bazı derya beylerini görevlendirdi (BA, MD, nr. 36, hk. 835).

991'de (1583) Mısır'da ortaya çıkan karışıklığı düzeltmekle görevlendirilen Vezir İbrâhim Paşa'yı İskenderiye'ye ve bir yıl sonra isyan eden Kırım Hanı Mehmed Giray'ın yerine getirilen İslâm Giray'ı donanma ile Kefe'ye götüren Kılıç Ali Paşa, ayrıca yine Kırım'da baş gösteren karışıklığı bastırmak üzere sefere çıkan Sadrazam Osman Paşa ve ordusunu Sinop'tan Kefe'ye taşımakla da vazifelendirildi. 994'te (1586) Akdeniz'e açılan donanma-

Kılıç
Ali Paşa'nın
türbesi –
Tophane /
İstanbul

ya muhtemelen yaşlılığı ve hastalığı dolayısıyla riyâset edemeyen Kılıç Ali Paşa 19 Receb 995'te (25 Haziran 1587) vefat etti. Vârisi olmadığı için 500.000 altını geçen mirası hazineye alındı (Selânikî, I, 186). Şair Tâlibî, "Gitti bu dâr-ı fenâdan kapudan" ve şair Ulvî, "Arşa astın Alî gibi kılıcı" mısralarını ölümüne tarih düşürmüşlerdir (Hüseyin Ayyansarâyî, s. 183, 304).

"Koca kaptan" olarak da anılan Kılıç Ali Paşa İstanbul Tersanesi'nin genişletilmesinde, donanma gemilerinin daha büyük ve gösterişli yapılmasında rol oynamış, kürek çekmeyi kolaylaştıracak ve hızlandıracak bazı değişiklikler yapmıştır. III. Murad adına tersanede kendi modeliyle büyük bir başardanın inşasına teşebbüs ederek onun iltifatına mazhar olmuştur. Anavarin Limanı'nın girişine sağlam bir kale yaptırmış, top ve asker yerleştirerek bölgenin korunmasını sağlamıştır. 990'da (1582) Şehzade Mehmed için düzenlenen sünnet merasimi için binlerce forsanın yapımında çalıştığı tahtadan yapılmış temsilî bir dağ getirtmiş, töreni seyretmek amacıyla yaptırdığı muallimhâne tarzındaki evi de daha sonra çocukların eğitimi için vakfetmiştir (İntizâmî, s.

Kılıç
Ali Paşa
Külliyesi –
Tophane /
İstanbul

KILIÇ ALİ PAŞA

46). Kılıç Ali Paşa'nın 988'de (1580) Tophane'de bir cami, çeşme ve hamam, Boğaziçi'nde bir cami, hanımı için Fındıklı deresinde bir mescid, 1586'da Topkapı Sarayı'nda padişah için bir hamam inşa ettirdiği bilinmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Karahisârî, *Ahteri-i Kebîr*, Dersaâdet 1310, s. 694; *Kâmus Tercümesi*, I, 424; BA, A.NŞT, nr. 1066, s. 134; nr. 1069; nr. 1072, s. 89; BA, D.BŞM, nr. 51, s. 2, 55; BA, KK, nr. 74, s. 14, 403; nr. 219, s. 144, 182; nr. 1767, s. 29; nr. 1768, s. 10; nr. 1769, s. 10; nr. 1770, s. 85^b; nr. 7501, s. 108, 111; BA, MAD, nr. 7847, s. 51^b; nr. 17928, s. 477; BA, MD, nr. 2, hk. 414, 516, 1431-1432; nr. 4, hk. 1466; nr. 5, hk. 1502-1503, 1972; nr. 7, hk. 250, 653, 1060, 1625; nr. 9, hk. 204; nr. 10, hk. 256; nr. 12, hk. 367, 1074, 1088; nr. 16, hk. 563, 568, 640; nr. 19, hk. 195, 316; nr. 22, hk. 457; nr. 33, hk. 69; nr. 35, hk. 65; nr. 36, hk. 225, 604-605, 796-797, 835; nr. 42, hk. 299; nr. 58, hk. 735; nr. 61, hk. 6-7; *Kılıç Ali Paşa Vakfıyesi*, Süleymaniye Ktp., Kılıç Ali Paşa, nr. 1052, vr. 8^b, 40; Feridun Bey, *Münşeât*, I, 562-563; Selânikî, *Târih*, I, 91-94, 96-97, 134, 143-144, 149-150, 172-173, 186, 246; II, 592; Gelibolulu Mustafa Âlî, *Câmiu'l-buhûr der Mecâlis-i Sûr* (haz. Ali Öztekin), Ankara 1996, s. 205-208; İntizâmî, *1582 Surnâme-i Hümayun: Dügün Kitabı* (haz. Nurhan Atasoy), İstanbul 1997, s. 46; Kâtib Çelebi, *Tuhfetü'l-kibâr* (nşr. Orhan Şaik Gökyay), İstanbul 1973, s. 131; Hüseyin Ayvansarâyî, *Mecmûa-i Tevârih* (haz. Fahri Çetin Derin – Vahit Çabuk), İstanbul 1985, s. 183-304; Zekeriyâyâzâde, *Ferâh* (nşr. Orhan Şaik Gökyay), İstanbul 1980, s. 42-43, 74-75; Ali Haydar Emir, *Kılıç Ali ve Lepanto*, İstanbul 1931; Aziz Samih İler, *Şimalî Afrika'da Türkler*, İstanbul 1936, I, 147; Şerafettin Turan, "Rodos'un Zaptından Malta Muharasasına", *Kanunî Armağanı*, Ankara 1970, s. 82, 86; Safvet, "İkinci Cerbe Harbi Üzerine Vesikalar", *TOEM*, I/1 (1326), s. 24-25; Zarif Orgun, "Selim II.nin Kapudan-ı Derya Kılıç Ali Paşa'ya Emirleri", *TV*, II/11 (1943), s. 325-334; Mahir Aydın, "Faş Kalesi", *OA*, VI (1986), s. 69-70; Halûk Şehsuvaroğlu, "Kılıç Ali Paşa", *İA*, VI, 679-681; S. Soucek, "Ulûdj 'Ali", *EL*² (İng.), X, 810-811; İdris Bostan, "İnebahtı Deniz Savaşı", *DİA*, XXII, 287-288.

İDRIS BOSTAN

maktadır. Külliye çevreleyen avlu duvarının cadde üzerindeki köşesinde günümüzde bir sebil varsa da bu muhtemelen külliye'nin bir unsuru değildir. Kılıç Ali Paşa'nın bu külliyesi dışında Haliç kıyısında Fener İskelesi yakınında bugün hiçbir izi kalmayan bir çiftte hamamı, *Hadikatü'l-cevâmi'*de verilen bilgiye göre Beşiktaş'ta ayrıca bir mescidi ile Yenisaray'da başka bir hamamı olduğu nakledilmektedir, ancak Yenisaray adında bir hata olabilir. Beşiktaş'taki mescidi Nevşehirli Damad İbrâhim Paşa tarafından ihya edilmişse de II. Mahmud döneminde tamamen yıkılarak yerine Âsâriye adıyla büyük bir cami yapılmıştır.

Cami. Kitâbesine göre külliye'nin kurucusu Kılıç Ali Paşa'dır ve Mimar Sinan'ın eserlerini bildiren çeşitli tezkirelerden anlaşıldığına göre bu ünlü mimar tarafından inşa edilmiştir. Caminin cümle kapısı üstünde yer alan, şair Ulvî'nin yazdığı tarihî kitâbesindeki, "Cehd edip yaptı bu zîbâ câmi / Şîr-i meydan ol Ali Pâşâ benam / Ehl-i diller dediler târihini / Oldu a'lâ câmiin Beytülharam" mısraları yapının 988'de (1580) tamamlandığını gösterir. Evliya Çelebi, XVII. yüzyılın ilk yarısında İstanbul'u anlatırken bir selâtin camisi hüviyetindeki mâbed için, "İstanbul'da başka bir benzeri yoktur" diyerek yapının Ayasofya'ya benzediğine işaretler mimarisi, iç süslemesiyle mefruşatı hakkında bilgi verir. İstanbul'un en eski görüntülerini resimleyen Robertson'un 1855'e doğru çektiği bir fotoğrafta caminin minaresinin iskele kurularak gövdenin ortalarından itibaren yenilendiği görülmekte, bundan da minarenin bilinmeyen bir sebepten

dolayı yıkıldığı anlaşılmaktadır. Renkli cam alçı pencerelerden birinde, bunların 1331'de (1913) Bursalı Tevfik adında bir usta tarafından yapıldığını bildiren bir imza yer almaktadır.

Üç tarafa açılan girişlere sahip, kesme taştan yapılmış pencereci avlu duvarı orijinal şekliyle kalmamıştır. Ewelvece bu duvar bir dikdörtgeni sınırlarken 1956'larda Tophane Meydanı tarafındaki cephesi şevli biçimde türbeye doğru alınmıştır. Duvar şadırvan tarafında da geri çekilmiştir. Caminin giriş kısmında üzeri kurşun kaplı, öne meyilli bir çatı ile örtülü, mermer sütunlara dayanan ikinci bir son cemaat yeri vardır. Sonradan büyütülmesi gerektiği anlaşılan bu kısımdaki sütun başlıklarının klasik üslûpta oluşu buranın binanın inşasıyla beraber yapıldığını veya az sonra eklendiğini gösterir. Kılıç Ali Paşa Camii'nin esas son cemaat yeri sütunlara dayanan kemerlerin taşıdığı beş kubbe ile örtülüdür. Caminin harimi, yapının Ayasofya'nın mimari düzeninin bir benzerine sahip olduğunu göstermektedir. Kılıç Ali Paşa Camii'nde Sinan, uzun meslek hayatının son büyük eserlerinden olmasına rağmen çok daha küçük ölçüde Ayasofya'nın planını ve Osmanlı dönemi Türk mimarisinin unsurlarını kullanarak şaşırtıcı bir uygulama ortaya koymuştur.

Esas cami mekânı tam bir dikdörtgen biçiminde olup mihrap bir yarım kubbe ile örtülü ve ileri taşan bir çıkıntının içindedir. Ayrıca girişe yakın olarak yanlarda iki çıkıntı daha vardır. Bunlardan sağdaki, minarenin kürsü kısmıdır. Soldaki ise içindeki merdivenle harimi çeviren galeriye çıkışı sağlar. Esas mekânda hâkim

KILIÇ ALİ PAŞA KÜLLİYESİ

İstanbul'da XVI. yüzyılda
Mimar Sinan tarafından yapılan külliye.

İstanbul Tophane'de Kaptanıderyâ Kılıç Ali Paşa'nın (ö. 995/1587) kurduğu külliye, aslında deniz kıyısında ve İstanbul Limanı'ndaki gemilerden Beyoğlu tarafına çıkışı sağlayan en önemli iskelenin başında bulunuyordu. Külliye, dış avlu duvarıyla çevrili bir cami ile yanındaki büyük bir medrese ve tek hamamdan oluşmuştur. Caminin kible tarafında kurucusunun türbesinden başka bir de hazîre yer al-

Kılıç Ali Paşa Camii'nin XIX. yüzyıl ortasına doğru çizilen bir gravürü (M. Jules van Gaver, *Turquie*, Paris 1840, İv. 47) ile caminin mihrap bölümünden bir görünüşü

